

УДК 94 (477.54) "1970-1980": 792.5

Шевченко С.М.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН З ДВОМА МОВАМИ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (70-80-ті роки ХХ ст.)

У статті проаналізовано особливості роботи шкіл національних меншин з двома мовами навчання в контексті диференціації загальної середньої освіти в УРСР (70-80-ті роки ХХ ст.); показано розвиток мережі навчальних закладів національних меншин на території України.

Ключові слова: розвиток, школи національних меншин з двома мовами навчання, організація навчального процесу, програми, навчальні плани, диференціація.

Постановка проблеми. В умовах модернізації системи освіти важливого значення набуває проблема освітньої етнополітики. Державна політика в галузі освіти національних меншин передбачає створення однакових можливостей в економічній, соціальній, політичній та культурній сферах для всіх громадян незалежно від їхніх релігійних переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак. Освіта національних меншин ґрунтується на врахуванні позитивного досвіду минулих років та суттєвих змін обумовлених сучасними тенденціями суспільного розвитку. Одне з найважливіших завдань, що нині стоять перед вітчизняною історико-педагогічною наукою, – осмислення пройденого історичного шляху та відтворення реальної історії різних етносів, їх культури та освіти.

Складність і неоднозначність змін, що відбуваються в суспільстві, об'єктивно потребують глибокого осмислення проблем національних меншин, які проживали на теренах України. Створення сприятливих умов для розвитку етнічних груп в Україні, шкіл національних меншин є важливим завданням державотворення.

Утвердження й забезпечення права людини на освіту є одним з найважливіших обов'язків держави. Розбудова незалежної України відкриває нові перспективи для відродження етнічних спільнот, для самобутнього національного життя в умовах поліетнічного українського суспільства. Національні меншини як складова народу України є повноправними суб'єктами політичного процесу. За роки незалежності на основі Конституції України визначено пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу формування державної етнополітики, зокрема щодо забезпечення потреб національних меншин, стали Декларація прав національностей України (1991), Закон України "Про національні меншини в Україні" (1992), Конституція України (1996), Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин (1997), Національна доктрина розвитку освіти (2002) та ін.

Освіта національних меншин України розглядається як система заходів держави, спрямованих на задоволення освітніх потреб представників різних етносів, пов'язаних із специфікою їхнього етнокультурного розвитку, забезпечення рівних конституційних прав на освіту всім громадянам України незалежно від їхнього етнічного походження; формування оптимального співвідношення в задоволенні мовних потреб національних меншин; стимулювання визнання й поваги всіх членів українського суспільства до культур, релігій, звичаїв і традицій різних національностей, які проживають на території України; забезпечення всебічного розвитку і функціонування мов національних меншин на всій території України.

Відповідно до законодавства України, а також з огляду на специфіку етнонаціонального й етнокультурного розвитку української держави, освіта національних меншин сприяє збалансованому задоволенню освітніх запитів усіх компонентів складної етнонаціональної структури українського суспільства. Законодавча база гарантує передовсім вільний розвиток національних меншин та стимулює їхнє прагнення зберегти свою ідентичність.

Результати теоретичного дослідження. Аналіз досліджень із проблеми розвитку шкіл національних меншин засвідчує, що питання організації цих навчальних закладів давно цікавили дослідників. Саме на середину 20-х – початок 30-х років ХХ ст. припадає розквіт національно-культурного будівництва, розбудова мережі культурно-освітніх установ для національних меншин. Історіографічний аналіз показав, що у 50-ті – 70-ті роки ХХ ст. дослідники зверталися до проблеми діяльності шкіл національних меншин в УРСР. Зокрема, такі науковці, як М. Грищенко, С. Гутянський, Н. Лещенко, Л. Шкляр, М. Шульга розкривали різні аспекти розвитку освіти шкіл національних меншин. Найрізноманітніші сторони згаданого процесу розглядають сучасні історики Л.Д. Березівська, В.Б. Євтух, М.Б. Євтух, О.В. Сухомлинська, Б. Чирко та ін., особливо багатими на дослідження з проблем національних меншин стали 80-90-ті роки ХХ століття, коли почали відкриватися нові, невідомі

або забуті до сьогодні сторінки історії розвитку та діяльності шкіл національних меншин. Науковці проаналізували зроблені державою кроки у напрямі їх створення та фінансування в означений період (М.О. Авдієнко, Б.В. Чирко, В.А. Войнолович, Л.П. Войнолович, О.Б. Бистрицька, М.В. Марчук, С.І. Очеретко). Заслужують на увагу дослідження сучасних науковців В.В. Недольської (1996), О.Б. Бистрицької (1998), В.М. Орлик (1998), О.В. Обидьонової (2000), Н.В. Рудницької (2002), І.П. Задерейчук (2005), Н.Л. Кротік (2007) та ін., в яких висвітлюються питання організації системи освіти для національних меншин. Незважаючи на певні напрацювання вітчизняних і сучасних науковців у дослідженні національних меншин, ця проблематика ще потребує подальшого вивчення.

Мета статті. Аналіз особливостей розвитку шкіл національних меншин з двома мовами навчання у контексті диференціації загальної середньої освіти в УРСР (70-80-ті рр. ХХ ст.).

Аналіз результатів дослідження. Основним етнічним чинником змін організації навчально-виховного процесу, функціонування та розвитку шкіл національних меншин була база педагогічних засад освітньої реформи, що відобразилися на нарадах вчителів України (1971, 1972), ХХІV з'їздах КПРС та Комуністичної партії України (1971, 1972), Пленумах ЦК КПРС (1983, 1984), в численних постановах ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР та УРСР "Про стан підвищення освітнього і професійного рівня та трудовлаштування молоді, яка закінчила загальноосвітні школи УРСР у 1970 р.", "Про здійснення загального обов'язкового навчання і запровадження середньої освіти для молоді в УРСР" (1970), "Про затвердження Основ законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту" (1973), "Про дальше вдосконалення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовки їх до праці" (1977), "Про дальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи" (1985), "Про додаткові заходи з покращення викладання російської мови в національних середніх загальноосвітніх школах" (1985), Статуті середньої загальноосвітньої школи (1970), пояснювальній записці до навчального плану "Про вивчення російської мови у сільських школах" (1972), загальносоюзному Типовому навчальному плані середньої загальноосвітньої школи (1985), Законі Верховної Ради УРСР про мови (1989), та ін.

Керуючись Кодексом законів про народну освіту УРСР (1922) та настановами програм ВКП (б) про основні завдання органів виховання й освіти велику роль у розвитку шкіл національних меншин України відіграв ХХІV з'їзд КПРС (1971), накресливши у новій п'ятирічці величні завдання, що наголошувалося на важливості "поваги до всіх націй і народностей" [9, с. 228; 11, с. 3]. З'їзд ставив завдання посилити навчально-виховний процес, домогтися забезпечення учнів підручниками, організувати дитячі бібліотеки, школи для підлітків, створення мережі шкіл, де викладання велося молдавською, польською й угорською мовами; надання права для "усіх типів навчальних закладів" "вільного доступу до освіти, науки і мистецтва на всіх ступенях виховання і навчання" та "мати тісний зв'язок з народним господарством" [6, с. 2-3]. Ці завдання лягли в основу будівництва нової системи навчання і виховання. Однією з найскладніших проблем була організація шкіл національних меншин. Не вистачало кадрів, що володіли молдавською, польською та угорською мовами. Проте, "основні заходи реформи школи здійснювалися поетапно, з урахуванням національних особливостей і місцевих умов протягом одинадцятої-дванадцятої п'ятирічок (1984-1990 рр.)" [10, с. 12].

Як зазначав дослідник В.С. Заслуженюк "уся політика, щодо національностей, які населяють УРСР" направлена на "патріотичне та інтернаціональне виховання учнів", а також "розвитку економіки, національної державності й культури, рідної мови", поваги до народних традицій, культури тощо [5, с. 4-5]. Поставлені ХХV з'їздом КПРС (1976) завдання "підвищення ефективності і якості діяльності всіх ділянок народного господарства, науки і культури", а саме "підвищення якості навчально-виховного процесу в національних школах республіки" були вирішені за допомогою забезпечення підручниками рідною мовою початкових класів шкіл з молдавською, угорською і польською мовами навчання [12, с. 1].

Головними напрямками оновлення школи республіки була реалізація ідеї народності на основі засвоєння традицій національних культур, що побутувала в УРСР: відродження ролі школи в розвитку культури народу, демократизація всіх сторін шкільного життя; індивідуалізація та диференціація навчально-виховного процесу. Диференційований підхід є основним шляхом здійснення індивідуалізованого навчання як "національний критерій диференціації шкільної освіти", зокрема шкіл національних меншин [17, с. 82]. "Запровадженню диференціації за національним критерієм сприяло положення про забезпечення всіх націй та національних меншин які проживають в Україні, вихованням і навчанням їхньою рідною мовою" [1, с. 296]. "Зовнішня диференціація організації шкільної освіти, – на думку дослідниці, – ґрунтувалася не на здібностях і нахилах учнів, а на їхній належності передусім до певної статі чи національності" [2, с. 64]. Школи ділилися за соціальною і національною ознаками. Це було притаманне як школі з українською, так і російською мовою викладання, та школам національних меншин.

Аналіз дослідження звітів шкіл з молдавською, польською та угорською мовами навчання показав, що вони працювали за навчальними планами і програмами радянської школи. Навчальний процес здійснювався на основі класно-урочної системи. Програми та навчальні плани для шкіл з двома і трьома мовами навчання нічим не відрізнялися від шкіл з польською, угорською та молдавською мовами навчання [13, арк. 116; 15, арк. 46]. Лише навчальні плани для шкіл з польською, угорською та молдавською мовами навчання відрізнялися від попередніх навчальних планів тим, що з метою підвищення якості навчання та уведенням постанов щодо розвитку російської мови у них з 1980/81 н.р.

було введено російську мову з перших до десятих класів усіх загальноосвітніх шкіл. Зазначимо, що російська мова у 70-х роках вивчалася з 2-го класу і не лише переважала в навчально-виховному процесі шкіл національних меншин, вона превіювала в освітній сфері шкіл з двома, трьома та змішаними мовами, які поступово ставали "повністю русифіковані" [8, с.292]. Крім того, входила в дію Міністерства освіти УРСР постанова "Про додаткові заходи по покращенню викладання російської мови в національних середніх загальноосвітніх школах" (1983) та схвалено додаткові заходи в цьому напрямі (1985), а саме: створено нові початкові програми з російської мови та літератури для початкової школи, для поглиблення вивчення російської мови в загальноосвітній національній школі та ін. [14, арк. 37-42].

Викладання рідної та російської мови у початкових класах шкіл з молдавською, угорською і польською мовами навчання мало успіхи протягом кожного навчального року. Адже у цих класах проводилася систематична робота з розвитку мислення й мовлення учнів, удосконалювалася їхня вимова відповідно до "норм рідної і російської мов" [12, с.3]. Творче ставлення педагогів до своєї діяльності, постійні пошуки нових методів і прийомів, активне впровадження цілого комплексу навчальних засобів, різноманітних форм і видів позакласної і позашкільної роботи сприяло "підвищенню рівня навчально-виховного процесу в усіх школах республіки, в тому числі й з молдавською, угорською та польською мовами навчання" [12, с.2].

Однією з форм позакласної роботи слід відзначити гуртки, які було уведено на початку 80-х років. Гуртки працювали за індивідуальною формою позакласної роботи, що дало змогу вміло й цікаво проводити їх, враховуючи інтереси, вікові особливості учнів, розвивати їхню творчу самодіяльність, здібності й нахили, педагоги допомагали підтримувати в школярів постійний інтерес до внутрішнього життя країни, давали додаткові знання з історії, культури та розвивали кращі національні традиції. Це активізувало навчальну діяльність учнів, піднесло якість їх знань, вмінь і навичок.

Крім того ще з 60-х років у республіці почали створюватися групи продовженого дня. У цілому в 1960/61 н.р. в Україні працювали 15 шкіл і 401 група продовженого дня, а з 1985/86 н.р. – 1333 школи з групами продовженого дня, які відвідували 279 тис. учнів 1-8 класів. Зазначимо, що темпи розвитку шкіл і груп продовженого дня на селі були майже в 5 разів вищими, ніж у містах. Оцінюючи позитивну роботу шкіл і груп продовженого дня зазначимо, що педагогічний колектив школи добре продумував і складав режим дня так відповідно до потреб навчально-виховного процесу. Наприклад, у молдавських школах для утримання дітей протягом дня, правління колгоспів виділяло кошти для обладнання приміщень, організувало для дітей дворазове гаряче харчування тощо. Все це позитивно впливало на стан навчально-виховного процесу [15, арк.37]. Проте роботу шкіл, особливо у початковий період, ускладнювала відсутність підручників рідною мовою – як перекладних так і оригінальних. Для створення підручників рідною мовою не було фахівців, недосконало розробленими були лексика й орфографія молдавської мови. Проте як російської мови Для її вивчення було написано підручники (для учнів молодших класів), видано додатковий матеріал та розроблено ряд методичних посібників для вчителів і для шкіл з української польською, угорською та молдавською мовами навчання.

Однією з особливостей розвитку шкіл національних меншин в УРСР було те, що у школах з російською мовою навчання, зокрема в початкових і середніх, сільських і міських, двомовних (російсько-українських, російсько-угорських, російсько-молдавських) і тримовних (російсько-українсько-угорські, російсько-молдавсько-угорські) та школах-інтернатах, мали право навчатися всі бажаючі. Ці школи мали статус змішаних шкіл. Це пояснюється тим, що у них здобували знання діти різних національностей: білоруси, євреї, болгари, молдаване і гагаузи тощо. Порівняно зі школою з російською мовою навчання в молдавській, угорській та польській навчалися лише діти молдаван, угорців і поляків [15, арк. 41].

Враховуючи чисельність російської національної меншини в УРСР у 70-ті – 80-ті роки, і відкривалися школи з російською мовою навчання по всій Україні. Тенденція чисельності національних шкіл по Україні свідчить, що на початку 70 рр. в УРСР функціонувало 28977 шкіл. За мовами навчання вони розподілилися так: 23510 (4594 тис. учнів) – з українською мовою навчання; 4723 (2646 тис. учнів) – російською; 124 – молдавською; 73 – угорською; польською – 2; з двома мовами навчання (українська і російська, угорська і російська, молдавська і російська та ін.) – 545 [1, с. 285].

Так, у 1971/72 н.р. у м. Києві серед 215 шкіл – 45 було з українською мовою навчання; 132 – російською; 38 – з двома мовами (українською та російською), а вже в 1985/86 н. р. спостерігається збільшення: 267 загальноосвітніх шкіл і в 35-ти з-них навчання здійснювалося українською мовою, в 142 – російською, 90 шкіл були змішані (українсько-російськими).

Щодо інших міст то у м. Львові (1971/72 н.р.) серед 90 шкіл – 48 з українською мовою навчання; 29 – російською, 11 – з двома мовами; Дніпропетровську (1985/86 н. р.) зі 147 шкіл 83 – російськомовні, 10 – українськомовні, 54 – змішані; Запоріжжі (1985/86 н. р.) з 107 шкіл лише одна – українськомовна, 25 – змішаних, решта 81 – російськомовні; Миколаєві з 61 школи немає жодної українськомовної, але було 52 – російськомовні, 9 – змішаних та Донецьку – 152 школи, з-них одна змішана і одна – українська [12, с.4].

Варто зазначити те, що наприклад у Закарпатській області школи з російською, польською, молдавською та угорською мовами навчання намагалися зберегти власні національні школи "на протязі усього застійного періоду. Навіть кількість таких шкіл майже не змінилася протягом трьох десятиріч. Наведемо відомості про школи, мови навчання і учнівські контингенти України в другій половині 80-х років" [3, с. 21].

Таблиця

Мова навчання	1985/86 н. р.				1989/90 н. р.			
	Кількість шкіл (проц.)		Кількість учнів (проц.)		Кількість шкіл (проц.)		Кількість учнів (проц.)	
Українська	15207	74,7	3,1 млн	46,9	15213	73,6	3,1 млн	45,6
Російська	4445	21,8	3,0	46,4	4631	22,4	3,2	47,0
Молдавська	110	0,5	31 тис.	0,5	108	0,5	33 тис.	0,5
Угорська	55	0,3	10 тис.	0,2	55	0,2	11 тис.	0,1
Польська	2	0,01	0,3 тис.	0,0004	2	0,01	0,3 тис.	0,004

Діяло також на Україні більше 500 шкіл з двома чи трьома мовами навчання, а також було 981 – змішаних російсько-українських шкіл. В 93 школах України навчання здійснювалося румунською мовою навчання. Проте, як зазначають дослідники, "не мала власної школи й ціла група національних меншостей на Україні" [3, с.21]. Це пояснюється тим, що культурологічні та громадсько-політичні товариства національних меншостей у цей час придушувалися, тобто не мали права голосу. Тому й обласні ради з питань освіти відкривали школи для національних меншин лише там де вони компактно проживали, а не там де набиралася достатня кількість учнів етноменшин. Їх приймали до російських (так званих змішаних) шкіл. Така політична ситуація щодо освіти національних меншин відбувалася по всіх Україні.

Згодом в основних напрямках реформи загальноосвітньої і професійної школи (1984, 1987) становилося завдання удосконалити зміст навчальних програм з української мови і літератури, географії та історії УРСР, з угорської, молдавської, польської мов і літератур, що відобразилося на покращення навчально-виховного процесу не лише цих шкіл, але й з двома й трьома мовами навчання. Ці завдання лягли в основу відродження демократичних тенденцій в освітній галузі. На ньому ставилися завдання глибоко та якісно перебудувати зміст, форми, методи навчання і виховання. А для їх розв'язання потрібно уникнути перевантаження навчальних програм і виховувати любов до рідної мови та літератури. Адже рідна мова (в залежності від типу школи) є основним предметом у системі навчально-виховної роботи в школах. Мова кожного народу – це фундамент його національного буття, це загальнолюдська цінність [8, с. 300]. Наприклад, загальноосвітня школа на Закарпатті, забезпечила для представників всіх національностей області навчання їхніх дітей на рідній мові. У 1987/88 н. р. в області працювало 568 денних загальноосвітніх шкіл з українською мовою навчання; 14 – російською; 50 – угорською; 13 молдавською та 48 – з двома-трьома мовами (українській, російській, молдавській). У цілому в школах України навчалася 216,7 тис. – російській, 19,2 – польській, 17,3 – угорській і 5,4 – молдавській мовах [4, с. 66].

І, власне, лише наприкінці 80-х років в УРСР розпочався процес розробки змісту освіти на нових методологічних засадах, де на відміну від минулих років у пояснювальній записці до навчальних планів середніх загальноосвітніх шкіл на 1988/89 н.р. з українською і російською, угорською, молдавською і польською мовами навчання замість рубрики "Про вивчення російської мови" з'явилася рубрика "Про вивчення української, російської та інших мов" [16, арк. 1-6]. Це було важливим для України та усіх національностей які проживали на українській території. Так, важливою соціально-економічною передумовою створення єдиної системи навчання і виховання по всій території республіки стала робота щодо визначення нового змісту навчання і виховання. У Концепції середньої загальноосвітньої національної школи України зазначається, що "залишаючись єдиною за сутністю, метою і завданнями, основним змістом навчання і виховання, загальноосвітня школа республіки має функціонувати у вигляді навчальних закладів різних типів" [7, с.35]

Таким чином, протягом 70-80 рр. відбувалися істотні зміни в шкільній освіті УРСР, а саме: удосконалено навчально-методичні комплекти з української, російської, інших національних мов та літератур. Також незважаючи на вказані політичні процеси, в УРСР відбувалося навчання рідною мовою за єдиними навчальними планами, програмами, підручниками, додатковими навчальними матеріалами. Крім того, у 70–80-ті роки школи національних меншин з двома-трьома мовами навчання функціонували там, де проживала найбільша етнічна група, а також поділялися за соціальною й національною ознакою та відрізнялися мовами навчання, культурою й національною традицією. На кінець 1980-х років спостерігалось значне зростання кількості російських (змішаних) та шкіл з двома-трьома мовами навчання. Здавалось б, зміни у справі етнонаціонального відродження набували безповоротного характеру. Однак в умовах реформування освіти УРСР, формування адміністративно-командної системи управління, посилювалися процеси русифікації. Отже, прорахунками тогочасної політики були: значне збільшення кількості годин на вивчення російської мови та літератури; краще забезпечення матеріально-технічним приладдям, підручниками, методичною літературою шкіл із російською мовою навчання;

зростання їх кількості. Проте державна політика здебільшого спрямовувалася на те, щоб не залишити поза увагою жодної ланки виховної та освітньої роботи, яка вважалася невід'ємною ідеологічною складовою.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Результати проведеного дослідження свідчать, що загальнодержавна державна система освіти в УРСР діяла з 30-х років, особливо не змінюючись у контексті суспільно-політичних подій у розглядуваний період. Аналіз навчальних програм, підручників, архівних джерел та історичної літератури дав змогу дійти висновку, що етномовна політика позитивно позначилася на формуванні змісту освіти шкіл національних меншин в УРСР, а також національною особливістю розвитку культури, релігії, історії кожного народу, що проживає на території України.

На основі вивчення архівних матеріалів, документів, програм, навчальних планів та звітів шкіл встановлено, що освіта національних меншин у досліджуваний період декларувалася на рівності здобуття знань, умінь і навичок, гарантуванні вільного розвитку національних мов і культур, забезпеченні потреб етнічних меншин навчальною та методичною літературою. Варто зазначити і те, що становище національних меншин у державі, врахування їхніх інтересів у суспільному житті є одним із показників розвитку демократії, забезпечення прав людини.

Проведений науковий пошук не висчерпує всіх питань означеної проблеми. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з поглибленим вивченням розвитку шкіл національних меншин у контексті диференціації загальної середньої освіти в УРСР (90-ті роки ХХ ст.).

Використані джерела

1. Березівська Л. Д. Державна політика царату щодо диференціації організації і змісту шкільної освіти / Диференційований підхід в історії української школи (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.): монографія / [авт.: Сухомлинська О.В., Дічек Н.П., Березівська Л.Д., Гупан Н.М., Бондар Л.С., Антоненко Н.Б., Філімонова Т.В., Антоненко М.Я, Куліш Т.І., Шевченко С.М.]. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 620 с.
2. Березівська Л. Д. Державна політика щодо диференціації організації та змісту шкільної освіти в Україні (кінець 30-х – перша половина 50-х рр. ХХ століття) / Л.Д. Березівська // Освіта та педагогічна наука. – 2013. – № 4 (159). – С. 59-66.
3. Відродження шкіл національних меншин на Україні (із фондів музею) / [за ред. А.І. Кирпач А.І., Тригубенко В.В., Ліханова І.Г.] – К. : Педагогічний музей України. Крижопіль друк, 1993. – 30 с.
4. Гомоннай В.В. Вирішення школою завдань по формуванню соціалістичного типу особистості школяра / В. В. Гомоннай // Народна освіта Радянського Закарпаття. – К. – Ужгород: Рад. шк., 1988. – 168 с.
5. Заслуженюк В.С. Основа ідейного гартування юні / В.С. Заслуженюк // Початкова школа. – 1972. – № 1. – С.4-5.
6. Івашина Г.З. Народжений великим жовтнем (50 років "Кодексу законів про народну освіту УРСР") / Г.З. Івашина // Початкова школа. – 1972– № 11. – С. 2-3.
7. Концепція середньої загальноосвітньої національної школи України. (Розроблена МНО УРСР та НДІ педагогіки УРСР) // Початкова школа. – № 11. – 90. – С. 35-40.
8. Лизанчук В. "Кати знущаються над нами, а правда наша п'яна спить" / Навічно кували кайдани: Факти, документи, комент. Про русифікацію в Україні. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 1995. – 415 с.
9. Матеріали ХХІV з'їзду КПРС. К., Політвидав України, 1971. – С. 228.
10. Постанова Пленуму ЦК КПРС про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи // Початкова школа. – 1984. – № 5. – С. 12.
11. Серпневі наради вчителів // Початкова школа. – 1971. – № 8. – С. 3.
12. Юрченко І.Я., Сніжко Н.Г. Підвищення якості навчально-виховного процесу в національних школах республіки / І.Я. Юрченко, Н.Г. Сніжко // Початкова школа. – 1977. – № 1(91). – С. 1-5.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп.15. – Спр. 8162. – Арк. 115-198.
14. ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр. 9250. – Арк. 109.
15. ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр. 9251. – Арк. 38.
16. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп.17. – Спр.36. – Арк. 1-6.
17. Шабалина З.П. Дифференцированный подход в обучении младших школьников / З.П. Шабалина // Начальная школа. – №6. – 1990. – С. 82.

**THE FEATURES OF THE DEVELOPMENT
OF SCHOOLS OF NATIONAL MINORITIES OF THE TWO LANGUAGES OF THE TRAINING
IN THE CONTEXT OF DIFFERENTIATION
OF SECONDARY EDUCATION (70-80-th of XX century)**

The article found that Soviet public education system in the USSR operated from the 30s, especially not in the context of changing social and political events in the underlying period; traced that within 70-80 years. there were significant changes in school education SSR, namely: improved teaching kits of Ukrainian, Russian and other national languages. Also, despite the stated political processes in the USSR was instruction in their native language by the same curricula, programs, textbooks, additional teaching materials. In addition, 70-80 years of minority schools with two or three languages learning function where lived the biggest ethnic group and divided by social and ethnicity. At the end of the 80th district. There was a significant increase in the number n (mixed) and schools with two or three languages of instruction.

Revealed that the formation and development of minority school is largely related to national policies that contributed to their further development and operation. The features of Minority Schools with two languages of instruction in the context of differentiation of secondary education in the USSR (70-80 years of the twentieth century.), in particular shows that schools with Russian as the language of instruction, particularly in elementary and secondary schools, rural and urban, bilingual (Russian-Ukrainian, Russian, Hungarian, Russian-Moldovan) and trilingual (Russian-Ukrainian-Hungarian, Russian-Moldovan-Hungarian) and boarding schools have the right to study all applicants. This is because they have gained knowledge of children of different nationalities: Byelorussians, Jews, Bulgarians, Moldovans and Caguas more. Compared to the school with the Russian language teaching in Moldovan, Hungarian and Polish children studied only Moldovans, Hungarians and Poles.

Traces that the government sought to create uniform requirements for the construction of the educational process at schools throughout the USSR and give the people who lived in the Ukraine, a real opportunity to develop their national culture and language; proved that in accordance with the legislation of Ukraine contributed to education of national minorities balanced meet educational needs of all the components of complex com-ethnic structure of Ukrainian society, that government wanted to create uniform requirements for the construction of the educational process at schools throughout the USSR and give the people who lived in Ukraine, a real opportunity to develop their national culture and language; highlights the trend of the number of national schools in Ukraine and studied that education of national minorities in the 70-80 years declared the equality acquisition of knowledge, skills, guaranteeing the free development of national languages and cultures and ensuring the needs of ethnic minorities educational and methodical literature.

Key words: *development, schools of national minorities, organization of educational process, program, curricula, objects, differentiation.*

Стаття надійшла до редакції 18.05.2015